

თათია დავითაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ლოქტორანტი

(+995) 571-09-13-10; davitadzetatia@gmail.com

გრიგოლ რობაქიძე – „მედეას ნაწნავები“

Tatia Davitadze

Batumi Shota Rustaveli State University

Doctoral Student (PhD)

(+995) 571-09-13-10; davitadzetatia@gmail.com

Grigol Robakidze – "Megi – A Georgian Girl"

ანოტაცია: ემიგრანტი მწერლის – გრიგოლ რობაქიძის რომანი „მეგი – ქართველი გოგონა“ პირველად შეიქმნა რუსულ ენაზე, მერე ითარგმნა გერმანულად. თხზულების პირვანდელი სათაური ყოფილა „მედეას ნაწნავები“, თუმცა, 1932 წელს, როცა რომანი ტიუბინგენში გერმანულად დაიბეჭდა, მას ეწოდა „მეგი – ქართველი გოგონა“.

რომანის გმირები (მეგი – მეგრელი გოგონა; ციციხო – მისი დედა; მენიკი – მეგის ძიძა; უტუ – მათი მოსამსახურე; ასტამური – მეგის სატრფო; ბუჩუ – მეგის ბავშვობის მეგობარი; ჯვებე – ასტამურის ახლო მეგობარი) პარალელს ავლებენ არგონავტების ცნობილ მითთან; შეიძლება ითქვას, რომ ეს ერთგვარი რეინტერპრეტაციაა კოლხი მედეას ამბისა, რადგან ავტორს

გადმოაქვს მითის სიუჟეტი თანამედროვე სამყაროში და ორიგინალურად იაზრებს მის შინაარსს.

ნაწარმოების წაკითხვისას უმაღვე მივხვდებით, რომ გრიგოლ რობაქიძის მეგრელი მეგის სახეში იკითხება კოლხი მედეას სახე („კოლხი ქალის მემკვიდრე იყო“). მეგიც, მედეას მსგავსად, იტანჯება ცხოვრებისეული სატანჯველისგან.

ავტორი რომანში საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობს კოლხეთისა და კოლხების დეტალურ აღწერას; სადაც ყოველ ნაბიჯზე შეხვდებით ჯადოქრებს, კუდიანებსა და ალქაჯებს, ბრძენ მბჭობელებსა და ჯარა ექიმებს, მარჩიელებს, ოჩოპინტრეებსა და მაქციებს.

საკვანძო სიტყვები: ემიგრანტი მწერალი, რენტერპრეტაცია, კოლხეთი, კოლხები, კოლხი ქალის მემკვიდრე.

Annotation: The novel "**Megi – A Georgian Girl**" by the emigrant writer **Grigol Robakidze** was first created in Russian and subsequently translated into German. The original title of the work was "**Medea's Plaits**"; however, when the novel was published in German in Tübingen in 1932, it was given the title "**Megi – A Georgian Girl**".

The novel's characters (Megi, a Mingrelian girl; Tsitsino, her mother; Meniki, Megi's nanny; Utu, their servant; Astamuri, Megi's beloved; Buchu, Megi's childhood friend; Jvebe, Astamuri's close friend) draw parallels with the famous myth of the Argonauts. It can be said that the work is a kind of **reinterpretation** of the story of Colchian Medea, as the author transfers the myth's plot into the contemporary world and uniquely interprets its content.

Upon reading the work, one immediately realizes that the figure of **Colchian Medea** is evident in Grigol Robakidze's Megi ("She was the heir

of the Colchian woman"). Megi, like Medea, suffers from the tribulations of life.

The author dedicates a significant part of the novel to a detailed description of **Colchis and the Colchians**, where one encounters witches, sorceresses, and enchantresses, wise counselors and folk healers (Jara doctors), fortune-tellers, wood spirits (Ochopintre), and werewolves (Maktsi) at every turn.

Keywords: Emigrant writer, reinterpretation, Colchis, Colchians, the heir of the Colchian woman.

ემიგრანტი მწერლის – გრიგოლ რობაქიძის რომანი „მეგი – ქართველი გოგონა“ პირველად რუსულ ენაზე დაიწერა იმ მოტივით, რომ მისი წაკითხვა შესძლებოდა მის მეგობარ რაინჰოლდ ჩაკერტს, რომელმაც ქართული არ იცოდა, მწერლის მთავარ მოტივს კი წარმოადგენდა, რაც შეიძლება მალე ეთარგმნა მის მეგობარს გერმანულად, რადგან, მისი თქმით, უკვე სისტემატიურად ფიქრობდა გერმანიაში ემიგრირებაზე, ამიტომაც, დროის დაზოგვის მიზნით, პირდაპირ რუსულად დაწერა რომანი, რომლის პირვანდელი სათაური ყოფილა „მედეას ნაწნავები“, თუმცა, 1932 წელს, როცა რომანი ტიუბინგენში გერმანულად დაიბეჭდა, მას ეწოდა „მეგი – ქართველი გოგონა“.

რომანის გმირები (მეგი – მეგრელი გოგონა; ციცინო – მისი დედა; მენიკი – მეგის ძიძა; უტუ – მათი მოსამსახურე; ასტამური – მეგის სატრფო; ბუჩუ – მეგის ბავშვობის მეგობარი; ჯვებე – ასტამურის ახლო მეგობარი) პარალელს ავლებენ არგონავტების ცნობილ მითთან; შეიძლება ითქვას, რომ ეს ერთგვარი რეინტერპრეტაციაა კოლხი მედეას ამბისა, რადგან ავტორს მითის

სიუჟეტი თანამედროვე სამყაროში გაღმობაქვს და ორიგინალურად იაზრებს მის შინაარსს.

ნაწარმოების წაკითხვისას უმაღლვე ვხვდებით, რომ გრიგოლ რობაქიძის მეგრელი მეგის სახეში იკითხება კოლხი მედეას სახე, რადგან თავად ავტორიც ამბობს: „სახლში ყველას ღრმა ძილით ეძინა, მეგის კი არა და არ ეკარებოდა თვალზე რული; რაკი ირწმუნა, რომ ნამდვილად საქვეყნოდ ცნობილი კოლხი ქალის მემკვიდრე იყო, შიშიმა შეიპყრო” (რობაქიძე, 2018:296). ტექსტის მიხედვით, ნათელია, რომ მეგიც მედეას მსგავსად იტანჯება ცხოვრებისეული სატანჯველისგან. ასევე, ავტორი მენიკის პირით მკითხველს უყვება არგონავტების ჩამოსვლისა და ოქროს საწმისის გატაცების ლეგენდას: „უცხო ტომის ადამიანებმა გემი, თურმე, მდინარის სათავეში შეაყურეს, მერე მეფის სასახლის ჩრდილოვანი ჭალაც დაინახეს; იმ ჭალაში უზარმაზარი გველეშაპი დარაჯობს ტანძლიერ მუხას, რომლისთვისაც შემოუხვევია ფარფლებიანი ტანი. მუხის დაკოჟრილ ტოტებზე ოქროს საწმისი ჰკიდია. უცხოელები თვალს შეავლებენ კუნელის ბუჩქებსა და ტირიფებს; მენიკი ჰყვება... მოყოლის დროს სახელები ერთმანეთში ერევა, მაგრამ ათასწლოვანი ტყის ფოთოლოთა შრიალი ასევე ათასწლოვანი ამბების რუდუნს ეხმიანება და სახელები სარწმუნოდ გაისმის: ეს არგონავტები არიან. მათ იასონი მეთაურობს. ეს კი მდინარე ფაზისის სათავეა. აქედან მოჩანს მეფე აიეტის სასახლე, წმინდა ჭალა და მუხაზე დაკიდებული ოქროს საწმისი, რომელსაც ცეცხლისმფრქვეველი გველეშაპი უდგას დარაჯად. ჯერაც არ გამქრალა ის ტირიფები და კუნელის ბუჩქები, რადგან ფესვებს იდგამდნენ და ახალ – ახალი ყლორტები გამოჰქონდათ საუკუნიდან საუკუნებმდე...” (რობაქიძე, 2018:294), – მითის ასეთი დეტალების ტექსტში ასახვა პირდაპირი დასტურია იმისა, რომ გრ. რობაქიძე მთლიან რომანს მედეას უკვდავ ისტორიას უძღვნის.

ავტორი რომანში საკმაოდ დიდ ადგილს უთმობს კოლხეთისა და კოლხი ხალხის დეტალურ აღწერას; ის იხსენებს ჰიპოკრატეს მიერ აღწერილ კოლხეთსაც და მეგის ამბის მოყოლას იწყებს კოლხეთის გეოგრაფიული მდებარეობის მინიშნებით: „გორაკის ჩრდილოეთით სვანეთის მთების კალთები და კავკასიონის მთაგრეხილები იკვეთება; სამხრეთით – ჯავახეთის მთები გურიის მთისწინეთს ებჯინება; აღმოსავლეთით – იმერეთი ჩაფლულა სიმწვანეში; დასავლეთით კი – შავი ზღვის, ანუ, როგორც მას ძველები ეძახდნენ, „Pontus Euxinus“- ის თვალშეუდგამი სივრცე მოჩანს. სახლის აივნებიდან ვრცელ დაბლობს ჰკიდებს კაცი თვალს, შავ ზღვამდე რომ აღწევს და უზარმაზარი კარიბჭესავით განოლილა სვანეთის მთაგრეხილებსა და გურიის მთებს შორის. ირგვლივ სიმინდის ყანები და ტყეებია, აქა – იქ კი ტბები და ჭაობნარი. დაბლობზე, გრძელ – გრძელ კალაპოტებში, თევზია; ფარულეებივით მბზინვარე მდინარეები მიედინება: ცხენისწყალი, აბაშა, კოდორი და სახელგანთქმული რიონი” (რობაქიძე, 2018:285). ამის შემდეგ რობაქიძე გადაინაცვლებს კოლხი ხალხის დეტალურ დახასიათებაზე გვიყვება, რომ „აქ, ყოველ ნაბიჯზე, შეხვდებით ჯადოქრებს, კუდიანებსა და ალქაჯებს, ბრძენ მბჭობელებსა და ჯარა ექიმებს, მარჩიელებს, ოჩოპინტრეებსა და მაქციებს; ისინი უხილავ არსებებად ქცეულან და კუდიანთა თავყრილობებს მართავენ. დიახ, ეს მთვარის ქვეყანაა და არა – მზისა. ამიტომ აქ მზის ნაცვლად მთვარეს სცემენ თავყანს და ადამიანები ძრწოლითა და სასოებით მსახურებენ თავიანთ ღვთაებას” (რობაქიძე, 2018:287), – ასეთი დეტალური აღწერით მწერალი უცხოელ მკითხველს აცნობს კოლხურ გარემოს და ხალხს.

კოლხეთის, კოლხი ხალხის, მედეას უკვდავი მითისა და ოქროს საწმისის ამბის გახსენების შემდეგ მნიშვნელოვანია განვიხილოთ

გრ. რობაქიძის რომანის ერთ – ერთი მნიშვნელოვანი პერსონაჟი – ასტამური (მდედას მითის თანახმად იგივე იასონი), რომელიც გრ. რობაქიძესთან არის აფხაზი და, ჩვენდა გასაკვირად, ავტორი მას წარმოაჩენს საოცარი სიძლიერის მქონე ვაჟუკაცად; ის გვეუბნება, რომ „ასტამური ნამდვილი ვაჟუკაცი იყო, ჯანღონით სავსე და ძლიერი; სისხლი ისე ძალუმაღ და დაუდგრომლად უჩქევდა ძარღვებში, რომ ნებისმიერი ჭრილობა მაშინვე უშუშდებოდა, როგორც კი ზედ გამჭვარტლულ აბლაბუდას დაადებდნენ ხოლმე”(რობაქიძე, 2018:316).

წარმოების მიხედვით, ასტამურმა იძალადა მეგიზე, რადგან ის ძალიან უყვარდა და ცდუნებას ვეღარ უძლებდა, თუმცა, ჩადენილ დანაშაულს ის გულწრფელად ძალიან ნანობს: „ასტამური გრძნობდა, რომ იმ დღეს მეგის გულში რაღაც ჩაკვდა” (რობაქიძე, 2018:316). ამ ამბიდან მალევე მეგი გაიგებს, რომ ფეხმძიმედაა, ის მალავს ფეხმძიმობას და ასე ჩუმად (რვა თვის შემდეგ) იბადება ბიჭი, მეგის კი, მდედას მსგავსად, შვილის მიმართ უჩნდება ორმაგი გრძნობა: ერთი დედობრივი და მეორე სიძულვილის, რომელიც წარსულს ახსენებს. სწორედ, ამაში ემთხვევა მდედასა და მეგის დამოკიდებულება შვილებისადმი; ავტორი გვეუბნება, რომ „მეგის საერთოდ არ ანაღვლებდა ახალშობილი და მის მიმართ არავითარი დედობრივი გრძნობა არ გასჩენია. ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქოს მის სხეულში, თავადაც რომ არ იყოფა, რა გზით, შემთხვევით მოხვდა რაღაც უცხო სხეული, რომელიც მან, უჩინარი ძალის წყალობით, კვლავ გამოდევნა თავისი სხეულიდან”(რობაქიძე, 2018:349).

გრ. რობაქიძე რომანში მდედას მითიდან აღებული სიუჟეტების აღწერის გარდა, ვხვდებით ამორძალთა არქეტიპების ნიშნებსაც, ამას მოწმობს თავად რომანის ერთ – ერთი თავის სახელწოდებაც –

„ამორძალის წალდი“, სადაც საუბარია მეომარ ქალებზე, რომლებიც, გადმოცემის მიხედვით, ძველად უნდა დასახლებულიყვნენ კოლხეთის მიწაზე. მწერალი აღნიშნავს, რომ „ეს ქალები სრულიად განმარტოებით ცხოვრობდნენ და ყველა სამუშაოს თავისი ხელით ასრულებდნენ: მუშაობდნენ მინდორში, მოჰყავდათ მოსავალი, უვლიდნენ პირუტყვს, განსაკუთრებით კი ცხენები უყვარდათ. უფრო ძლიერი ამორძალები ნადირობდნენ და საკუთარ თავს საბრძოლო ხელოვნებაში ცდიდნენ“ (რობაქიძე, 2018:311). სწორედ, ამ ამორძალ ქალებს ამსგავსებს გრ. რობაქიძე მედეას და გვეუბნება, რომ შთამომავლებში ეს თვისებები გენეტიკური კოდის მეშვეობით თანამედროვე დროშიც გადმოდის, კერძოდ, ამ მსგავსებას ხედავს მეგის დედა ციცინოში, რადგან თავადვე გვეუბნება, რომ „ამორძალები შეიარაღებული იყვნენ მშვილდ – ისრებით, წალღებითა და მსუბუქი ფარებით; ცხოველის ტყავისგან ამზადებდნენ ჩაფხუტებს, აბჯრებსა და ქამრებს“. სიტყვა „წალდის“ გაკონებაზე ციცინო შეკრთება და ამ დროს პროფილი ამორძალის ნამგალა მთვარისებურ წალდს მიუგავს. მას სახლში აქვს ასეთი წალდი“ (რობაქიძე, 2018:311).

რომანში მეგის ძიძა (მენიკი) მუდმივად ესაუბრება მეგის და დაწვრილებით უხსნის ამორძალების ქცევებს და ტრადიციებს. უყვება, თუ როგორ აჩენდნენ ისინი შვილებს უსიყვარულოდ, როგორ არ უყვარდათ მათ საკუთარი ვაჟიშვილები და როგორი სიძულვილი ამოძრავებდათ მათ მიმართ; ასევე, ტექსტში ხაზგასმულია, რომ მეომარი ქალები, რაც უნდა გასაკვირი იყოს, შვილებად მხოლოდ ქალიშვილებს თვლიდნენ და მათი არსებობა ახარებდათ, რადგან „ამორძალებს მიაჩნდათ, რომ მხოლოდ გოგონები იყვნენ მათი სისხლი და ხორცი და დედობრივ ზრუნვას არ აკლებდნენ, თუმცა, ბუბუს არასოდეს აჭმევდნენ, რათა მკერდი არ დაჭკნობოდათ და ბრძოლებში ხელი არ შემლოდათ. პატარებს

ფაშატის რძეს და ცვარ – ნამის წყალს ასმევდნენ, თაფლივით რომ ილექებოდა მდინარის ლელქაშზე” (რობაქიძე, 2018:312).

ტექსტის თანახმად ირკვევა, რომ სინამდვილეში არავის აინტერესებდა, თუ რას განიცდიდნენ ეს ქალები, რა ტკივილის გადატანა უწევდათ მათ, „თავად სიტყვა „ამორძალი” ყველაფრისმოქმელია. სულ პირველად არსებობდა სიტყვა „ამაო – რძალი”, რაც „ამაო პატარძალს” ნიშნავდა. მოგვიანებით „ა” ბგერა ამოვარდა და მივიღეთ „ამო – რძალი, ანუ „სანეტარო პატარძალი” (რობაქიძე, 2018:312).

რობაქიძის „მეგი – ქართველი გოგონა”, მედეას მსგავსად, ზუსტად ასახავს, ყველასგან მიტოვებული, განადგურებული, მარტოსული და მდუმარე მეგის ცხოვრებას, რომელსაც დედაშვილობის ყველაზე დიდი ტვირთის ატანა გაცნობიერებულად უწევდა: „გოგონა თავჩაქინდრული მოდიოდა. სრული კაბა ეცვა, ათქვირებული ტანი რომ დაემალა. მხრებზე მოსხმული ყვითელი აბრეშუმის გრძელი ქალღალაია საიმედოდ იცავდა მას ცნობისმოყვარე თვალთავან. თავზე თეთრი თავსაფარი შემოეხვია, რომლის ბოლოებში ნაწნავები ჰქონდა ჩაწნული. გოგონა ნელი ნაბიჯით მოდიოდა, მაგრამ ამის მიზეზი მხოლოდ ბავშვი არ იყო, მუცლით რომ ატარებდა. ახლა მეგის რაღაც სხვა აბნევდა და აშფოთებდა” (რობაქიძე, 2018:343).

მეგი დიდხანს ითმენდა გასაჭირს; ერთ დღესაც, როგორც ავტორი ამბობს, ის „არაადამიანურმა, ველურმა, პირველყოფილმა მძვინვარებამ შეიპყრო, მარჯვენა ხელი ნაწნავს ჩასჭიდა და ბავშვს ყელზე მიაჭირა, მერე კი, საშინელი სიძულვილით აღსავსემ, მისი პანია თავი მკერდზე მაგრად მიიკრა. ბავშვმა დაიყვირა” (რობაქიძე, 2018:359), მიუხედავად ამისა, „დედა” გონს მალევე მოეგო და ბავშვი გადარჩა, თუმცა, დედის ამ ქმედების გამო, ჩვილი ავად გახდა და მეორე დღესვე გარდაიცვალა. ამ

ფაქტით დათრგუნული მეგი, სწორედ, საკუთარი ნაწნავით გადანყვეტს თავის ჩამოხრჩობას, მაგრამ, მფარველი ანგელოზის დახმარებითა და შეწვევით, ამ განზრახვას გადაიფიქრებს. ავტორი მოგვითხრობს: „შიშით შეაქცია გოგონამ ზურგი საშინელ ფიქრებს, თავი ყულფიდან გამოყო და ხიდან ჩამოხტა. მერე ფეხქვეშ კვლავ შეიგრძნო დედამინა. შიში სადღაც გაქრა. ახლა იგი იმ ბარტყს ჰგავდა, ნისკარტით ნაჭუჭს რომ ამტვრევს და გარეთ გამოდის; ჰოდა, მეგი იმ საშინელი სიღრმეებიდან თავისუფალ სივრცეში ამოიჭრა, ფრთაშესხმული და ხელახლა დაბადებული” (რობაქიძე, 2018:366).

სიუჟეტები რომლებიც ტექსტში გვხვდება, მთლიანად აღებულ-ლია მითებიდან. ავტორი რომანის მეშვეობით უცხოელ მკითხველს, ასევე, აწვდის ცნობებს საქართველოში თურქების შემოსევის შესახებ; ის ცდილობს, არსებული ისტორიული ფაქტი დაუკავშიროს ტექსტის სიუჟეტს და უდიდესი სამწერლობო ტექნიკით რომანში გამოყოფს ცალკე თავს – „თურქების შემოსევა”, რომელშიც აღწერილია 1855 წლის 25 ოქტომბრის მოვლენები, როცა ომარ – ფაშა დიდძალი ლაშქრით მოადგა ენგურს იმ მოტივით, რომ რუსების ყურადღება ლარსიდან საქართველოსკენ გადმოეტანა. ასევე, აქვე ნახსენებია და დეტალურად განხილული 1803 წელს რუსეთსა და სამეგრელოს შორის დადებული ხელშეკრულების პირობები, რის მიხედვითაც სამეგრელოს ტერიტორიის დაცვა რუსეთის მოვალეობა იყო. ავტორი თხრობას ასრულებს იმით, რომ „16 ნოემბერს ყარსი დაეცა, 23 ნოემბერს კი ამბავი მოვიდა, ციხესიმაგრე ომერ – ფაშას ხელში გადავიდაო და, რაკი თურქეთის ლაშქარს სამეგრელოში აღარაფერი ესაქმებოდა, ომერ – ფაშამ დეკემბერში ცხენისწყლის მიდამოებიდან რედუტ – კალეს მიმართულებით თავისი ჯარების გაყვანა დაიწყო” (რობაქიძე, 2018:375).

დასკვნის სახით შეგვიძლია, აღვნიშნოთ, რომ გრიგოლ რობაქიძე ამ რომანით შეეცადა მსოფლიო ლიტერატურის მკითხველისთვის გაეცნო მედეას ქვეყნის ადათ-წესები. ტექსტის ბოლოთქმაში თავადვე მიმართავს მედეას ნაწნავებს შემდეგი სიტყვებით „ო, ნაწნავებო! მეგის ძონის ნაწნავებო! ასე მგონია, თქვენში ჩემი ქვეყნის მზეს ვხედავ და მშობელი მიწის სურნელს შევიგრძნობ. ის გოგონა ჩემი ქვეყნის შვილი იყო და თქვენთან ერთად იზრდებოდა, მერე კი თქვენ მისი სუნთქვა შემოინახეთ. ეს თქვენ იყავით მისი ათქვირებული მკერდის მხილველნი, დაუცხრომელი ნატვრით რომ გადაიშლებოდა ხოლმე თქვენ წინაშე. იგი ცარიელი ვნება და, იმავდროულად, თავად უბინოება იყო თხემით ტერფამდე. სწორედ, მისი ეს ვნება და უბინოება გამოსჭვივის თქვენში, ძონის ნაწნავებო! ის გოგონა ამორძალის წაღლივით სასტიკი იყო და თქვენი შეხება მეც შიშს მგვრის, სხივმოსილო ნაწნავებო! მისი შვილი კი მოახრჩეთ, მაგრამ თქვენ მისი ყმანვილქალობის სიხარულიც იყავით!” (რობაქიძე, 2018:399), – ტექსტის ასეთი ბოლოთქმა თითქოს ავტორის მხრიდან ცდა იყო იმისა, რომ მკითხველს რეალურად დაენახა, თუ როგორი ქვეყანა იდგა სინამდვილეში კოლხი მედეას უკან და რა ადათ-წესები ქონდა მას.

გამოყენებული ლიტერატურა

References

ანტიკური ლიტერატურის ანთოლოგია (2009) – I”, შეადგინა, წინათქმანი და განმარტებანი დაურთო ნანა ტონიამ, გამომცემლობა „ლოგოსი”, თბილისი

Antique Literature Anthology (2009) – I”, compiled, with forewords and explanations by Nana Tonia, Publishing House "Logos", Tbilisi

ანტიკური ლიტერატურის ანთოლოგია (2009) – II”, შეადგინა, წინათქმანი და განმარტებანი დაურთო ნანა ტონიამ, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი

Antique Literature Anthology (2009) – II”, compiled, with forewords and explanations by Nana Tonia, Publishing House "Logos", Tbilisi.

ანტიკური ლიტერატურის ანთოლოგია (2009) – III”, შეადგინა, წინათქმანი და საკუთარ სახელთა განმარტებანი დაურთო ეკატერინე კობახიძემ, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი

Antique Literature Anthology (2009) – III”, compiled, with forewords and explanations of proper names by Ekaterine Kobakhidze, Publishing House "Logos", Tbilisi

გორდეზიანი რისმაგ (2009): „ბერძნული ლიტერატურა“, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი.

Gordeziani Rismag (2009): "Greek Literature" (or "The Literature of Greece"), Publishing House "Logos", Tbilisi.

გორდეზიანი რისმაგ (2005): „ანტიკური ლიტერატურა“, გამომცემლობა „ლოგოსი“, თბილისი

Gordeziani Rismag (2005): "Antique Literature" (or "Classical Literature"), Publishing House "Logos", Tbilisi.

რობაკიძე გრიგოლ (2018): „მეგი – ქართველი გოგონა“, გამომცემლობა „არტანუჯი“, თბილისი

Robakidze Grigol (2018): "Megi – A Georgian Girl", Publishing House "Artanuji", Tbilisi